

Oikeusministeriö

Sosiaali- ja terveysministeriön lausunto valmiuslain varautumisvelvollisuutta koskevasta muistiosta

Valmiuslain kokonaisuudistusta valmisteleva työryhmä on pyytänyt lausuntoa valmiuslain varautumisvelvollisuutta koskevasta muistiosta. Samalla on myös mahdollisuus esittää näkemyksiä ja huomioita valmiuslain yleisistä kehittämistarpeista. STM esittää pyydettyä lausuntonaan seuraavaa:

Muistion tausta, tarkoitus, sen sisältö eri osa-alueineen ja jatkovalmistelun eteneminen on ytimekkäästi ja selkeästi kuvattu ja vastaa muistiolle asetettuja tavoitteita. STM pitää hyvänä muistion 4 luvussa ja ehdotusten 8 kohdassa mainittua varautumista koskevaa poikkihallinnollista ja toimialojen välistä yhteistyön säännösperusteista edistämistä sekä myös muuta toimijoiden ja toimialojen välisen yhteistyön sekä tähän liittyvän varautumisen yhteensovittamisen, ohjaamisen ja koordinoinnin edistämistä.

On hyvä, että valmiuslaissa on yhä yleinen varautumisvelvollisuus julkisille toimijoille ja poikkeusolojen lisäksi myös normaaliolojen häiriötilanteisiin. Yksityisten toimijoiden osalta muistiosta on hyvää pohdintaa. On kuitenkin otettava huomioon, että esimerkiksi koko vakuutustoimialaa tulisi kohdella samalla tavalla. Varautumisvelvollisuudesta tulisi säätää edelleen erityislainsäädännössä ja sen tulisi olla samanlaista kaikilla eri toimijoilla kuten tällä hetkellä on (vakuutusyhtiöt, eläkelaitokset ml. MELA ja ETK). Valmiuslain varautumissäännökset eivät saa olla ristiriidassa erityislainsäädännön kanssa, mistä syytä niiden on oltava yleisellä tasolla. Muistion sivulla 9 todetaan, että myös sosiaalivakuutus on suurelta osin järjestetty yksityisten vakuutuslaitosten kautta. Kansaneläkelaitos tulisi myös mainita tässä kohdassa, koska osa sosiaalivakuutuksesta on järjestetty Kansaneläkelaitoksen kautta.

Eläkelaitosten osalta ehdotus on hieman epäselvä. Eläkesäätiöt ja eläkekassat on mainittu esimerkkinä toimilupaan perustuvassa kohdassa. Eläkesäätiöiden ja eläkekassojen toiminta ei kuitenkaan perustu toimilupaan. Sen sijaan esim. työeläkevakuutusyhtiöiden toiminta perustuu valtioneuvoston toimilupaan ja niille on annettu julkisia hallintotehtäviä perustuslain 124 §:ssä tarkoitettulla tavalla lain nojalla (kuten kaikille lakisääteisiä vakuutuksia hoitaville tahoille), joten ne voisivat kuulua 2. ehdotuksen 3. kappaleen tarkoitamaan ryhmään. Toisaalta näille kaikille toimijoille on jo erityislainsäädännössä säädetty varautumisvelvoitteet.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Sosiaali- ja terveysministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 33
00023 Valtioneuvosto

Meritullinkatu 8
Helsinki

0295 16001
+358 295 16001

02951 63415
+358 2951 63415

kirjaamo.stm@gov.fi
stm.fi

Muistion sivulla 11, häiriöraportointivelvoitteita ja toimivaltaisista valvontaviranomaisia koskevasta kohdasta puuttuu Fimea. NIS2/HA:ssa on esitetty Fimealle lääkinnällisten laitteiden häiriöraportointiin liittyviä vastuita. NIS2-kyberlaki koskee normaaliajan varautumista, mutta se heijastuu poikkeustilanteissa resilienssinä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännöstä puhuttaessa (s. 13 eteenpäin) tulisi mainita myös laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä (703/2023), jossa on sääntelyä tietoturvasuunnitelmasta ja raportoinnista.

STM pitää valmiuslakityöryhmän ehdotusta 5 "Varautumisvelvollisuuden aineellista sisältöä on syytä täsmentää" kannatettavana. Valmiuslain 12 §:ssä ei riittävällä tarkkuudella säädetä, mitä toimenpiteitä varautumisen tulisi sisältää. Tämä voi johtaa vaihteleviin ratkaisuihin ja erilaiseen varautumistasoon eri toimijoiden kohdalla.

STM kiinnittää huomioita s. 28 todettuun: *"Työryhmä pitää tarkoituksenmukaisena, että materiaalista varautumista hoidetaan jatkossakin ensisijaisesti keskitetysti ja kustannustehokkaasti Huoltovarmuuskeskuksen kautta huoltovarmuuden turvaamisesta annetun lain mukaisesti."* On syytä huomata, että materiaallinen varautuminen esimerkiksi lääkesektorilla perustuu myös lääkealan toimijoille laissa asetettuihin velvoitteisiin.

Jatkovalmistelussa olisi hyvä käydä keskustelua CER/NIS2-direktiivien ja valmiuslain soveltamisaloista ja niiden asettamista velvoitteista. Varautumismuistiossa esimerkiksi todetaan, että yksityisen sektorin kriittisten toimijoiden varautumista vahvistetaan ensisijaisesti toimialakohtaisen erityislainsäädännön, etenkin CER-direktiivin täytäntöönpanon, kautta. CER-lainsäädännön ja myös NIS2:n ulkopuolelle jäävät kuitenkin mm. yksityinen sosiaalihuolto ja talousvettä toimittavien vesilaitosten laboratoriot. Lisäksi joitakin julkisia toimijoita koskevat sekä valmiuslain että CER/NIS2-lainsäädännön velvoitteet. Muistiossa tulisi ottaa huomioon myös DORA-asetus, joka koskee finanssialan digitaalista häiriönsietokykyä, ja jota sovelletaan esim. vakuutusyhtiöihin (CER-direktiivi ei sovellu). Olisi syytä tarkemmin kartoittaa, millaiseksi kokonaisuus muodostuu eri toimijoiden kannalta valmiuslaissa asetettujen varautumisvelvoitteiden, CER/NIS2-direktiiveihin ja DORA-asetukseen perustuvien varautumisvelvoitteiden ja mahdollisten sektorilainsäädännössä asetettujen varautumisvelvoitteiden tuloksena, jotta vältettäisiin päällekkäisiä velvoitteita ja tarpeetonta hallinnollista taakkaa. Toimijoille tulisi myös selkeästi informoida, mitkä ovat heitä koskevat varautumisvelvoitteet ja millaista varautumisen tasoa heiltä edellytetään.

Muistiossa nostetaan esiin Covid-19-pandemian yhteydessä ilmi tulleet puutteet varautumisessa ja valmiussuunnittelussa, jotka nousivat esiin useassa selvityksessä. Tältä osin STM toteaa, että tartuntatautilain ja terveydensuojelulain kokonaisuudistuksissa tullaan pohtimaan häiriötilanteiden johtokysymyksiä ja selkeyttämään eri toimijoiden rooleja. Hyvinvointialueiden valmius- ja varautumissääntelyä koskien ollaan myös jo tänä keväänä antamassa lakiesitys, jolla muutetaan sote-järjestämislakia siltä osin, kuin se koskee valmiutta, varautumista sekä häiriötilanteiden hoitamista normaalioloissa ja poikkeusoloissa (mainittu myös jäljempänä kerrottaessa STM:ssä Kansallisen palvelureformin puitteissa valmistelussa olevasta lainsäädännöstä). Ehdotettavien muutosten tavoitteena on, että sosiaali- ja terveydenhuollossa voitaisiin nykyistä paremmin varautua erilaisiin laajoihin tai valtakunnallisiin häiriö- ja poikkeustilanteisiin ja johtaa niiden hoitamista. Molempien lakiuudistusten valmistelussa tullaan painottamaan eri toimijoiden yhteistyön merkitystä.

Kansalaisten vapaaehtoinen varautuminen tulisi ottaa huomioon valmiuslain valmistelussa. Muistiossa on vain pari mainintaa siitä, että lakisäateisten varautumisvelvoitteiden ohella tärkeä osa yhteiskunnan

kriisinkestävyttä on myös yksittäisten kansalaisten vapaaehtoinen varautuminen. Yksittäisten kansalaisten vapaaehtoinen varautuminen on kuitenkin monin tavoin merkityksellistä ja tukee yksityisen ja julkisen sektorin varautumista. Kansalaisten varautumisosaamisen (normaalioloissa ja poikkeusoloissa esim. henkinen kriisinkestävyys, onnettomuuksien ennaltaehkäisy) pitkän aikavälin vahvistuminen tapahtuu mm. osana Suomen koulutusjärjestelmää. Vähintäänkin perustiedot varautumisesta tulisi sisältyä kansalaisten osaamisen kokonaisuuteen jo eri koulutusasteiden opintosuunnitelmissa.

Kansallisen palvelureformin puitteissa STM:ssä valmistelussa olevaa lainsäädäntöä

Kansallisella palvelureformilla jatketaan sosiaali- ja terveystalouden uudistusta, jossa palvelujen järjestämisvastuu siirrettiin vuoden 2023 alusta kunnilta hyvinvointialueille. Kansalliselle palvelureformille on asetettu viisi tavoitetta, joista viides koskee nimenomaan varautumista ja häiriötilanteiden hoidon vahvistamista:

- 1) ennaltaehkäisyn vahvistaminen
- 2) palveluiden integraation, saatavuuden ja jatkuvuuden parantaminen
- 3) palvelujärjestelmän selkeyttäminen
- 4) vaikuttavuuden ja kustannusvaikuttavuuden lisääminen
- 5) varautumisen ja häiriötilanteiden hoidon vahvistaminen: Joustavuus ja kriisinkestävyys turvaavat väestön terveyttä, hyvinvointia ja riittävää toimeentuloa.

Tavoitteen 5 osatavoitteina on

- viiden yhteistyöalueen mallin vahvistuminen, joka luo kansallisesti yhtenäiset toimintatavat, jotka mahdollistavat johtamisen ja resurssit hyvinvointialueiden rajojen yli häiriötilanteissa.
- jatkuva kyky ennakoita, analysoida ja toimia häiriötilanteissa vahvistuu valmiuden tilannekuva ja sitä tukevia toimintamalleja ja rakenteita kehittämällä.
- että hyvinvointialueille on luotu edellytyksiä kansainvälisen avun antamiselle ja vastaanottamiselle.

Reformin toimeenpano tapahtuu lainsäädäntömuutosten, ohjausjärjestelmän uudistamisen sekä ohjelmien ja hankkeiden kautta. Osana palvelureformia valmisteltavaa sääntelyä tullaan hallituskauden aikana tarkastelemaan varautumisen ja häiriötilanteiden hoidon vahvistamisen näkökulmasta.

Konkreettisesti tällä hallituskaudella STM:ssä on valmistelussa HE (2024), jolla selkeytetään ohjaus- ja johtamistoimintoja kansallisella ja yhteistyöaluetasolla (myös yhteistyöalueiden välinen toiminta) normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Mahdollisuuksien mukaan 2026 annettaisiin HE, jossa olisi säännökset kansainvälisen avun antamisesta ja vastaanottamisesta.

Kansliapäällikkö

Veli-Mikko Niemi

Valmiusjohtaja

Pekka Tulokas

Liitteet -
Jakelu Oikeusministeriö
Tiedoksi STM TUTO VAL

VN/5137/2022-STM-96

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: